

Махмутов А.К., Муралинова Ж.К., Туребеков О.Т., Шманов Г.С., Кенжеев Ш.Т.

ІРІНДІ ЖАРАЛАР ЕМІН ҚУАТТАНДЫРУ

Аңдатпа

Мақалада жылқылардың іріндеген жараларын 10% хлориді кальций ертіндісімен жуып, тазалау және прокан жақпа майымен емдеу нәтижелері келтірілген. Бақылау топ жануарларының жараларының жазылуы ертерек және сапалы жүретіндігі анықталған.

Вишневскийдің линименті қолданып емдеген топқа қарағанда бақылау тобында репарацияның 5-7 тәулікке ертерек жүрген.

Кілт сөздер: емдеу, жылқы, стимулдеу, ірінді жаралар, прокан жақпа майы.

Makhmutov A.K., Muralinova Zh.K., Turebekov O.T., Shmanov G.C., Kenzheev Sh.T.

STIMULATION OF TREATMENT OF PURULENT RAS

Annotation

In article data received are provided at treatment of the infected wounds at horses by an active drenirovaniye of a wound of 10 % solution of chloride of sodium in a combination with ointment procan.. It is established that at skilled animals healing of a wound occurs with higher quality, reparation terms for 5-7 days in comparison with treatment by Vishnev-sky's liniment are accelerated.

Key words: treatment, horse, stimulation, purulent wounds, ointment procan.

ӘОЖ: 619:616:084

Молдахметова К.И., Заманбеков Н.А., Тулепова Г.Қ., Кобдикова Н.К., Қорабаев Е.М.

Қазақ ұлттық аграрлық университеті, Алматы

КӘДІМГІ КИКОТЫ ДӘРІЛІК ӨСІМДІГІНЕН (ORIGANUM VULGARE) ДАЙЫНДАЛҒАН ФИТОПРЕПАРАТТЫҢ БҰЗАУЛАРДЫҢ ТЫНЫСТАНУ ЖҮЙЕСІ АУРУЛАРЫНА ҚАРСЫ ЕМДІК ӘСЕРІ

Аңдатпа

Мақалада кәдімгі киикоты дәрілік өсімдігінен дайындалған тұнбаның бұзаулардың тыныстану жүйесі ауруларына қарсы емдік тиімділігі анықталды. Өсімдіктерден дайындалған фитопрепаратты антибиотиктермен және витаминдік препараттармен бірге кешенді түрде қолдану тыныс алу жүйесімен ауырған бұзаулардың аурудан айығу көрсеткішін 100% -ға дейін жеткізетіндігі тәжірбие жүргізу барысында дәлелденді, сонымен қатар фитопрепарат қанның морфологиялық көрсеткіштеріне де айтарлықтай қуаттандырып әсер ететіндігі анықталды.

Кілт сөздер: фитопрепарат, иммунитет, морфология, антибиотик, дәрілік өсімдік, кәдімгі киикоты, бронхопневмония.

Кіріспе

Қазіргі таңда ауылшаруашылығы жануарларының иммундық жағдайын барынша арттыру, өсіп-даму функциясын жақсарту, сонымен қатар олардан сапалы, әрі жетілген төл алу және де Республика тұрғындарын сапалы мал өнімдерімен қамтамасыз ету қазіргі кезде мемлекетімізде ең бір өзекті мәселелердің бірі болып табылады [1, 2].

Ауыл шаруашылық жануарлар арасында, оның ішінде жас төлдерде тыныстану жүйесі аурулары жиі кездеседі, ол әрине, көптеген жағымсыз факторларға тікелей байланысты, атап айтқанда, күтіп-баптау ережелерінің тиісті деңгейде сақталмауы, зоогигиеналық шаралардың дұрыс жолға қойылмауы, азықтандыруының тиісті талаптарға сәйкес келмеуі ж.б. [3, 4].

Республика көлемінде және алыс-жақын шет елдерде жануарлардың тыныстану жүйесі ауруларын емдеу мақсатында көптеген дәрі-дәрмектер қолданылады, ал олардың басым көпшілігі әр түрлі топтағы антибиотиктер, сульфаниламидтік препараттар, нитрофурандар және басқа да антибактериалды дәрі-дәрмектер. Бұл дәрілердің басым көпшілігі шетелдік фармацевтикалық зауыттарда өндіріледі, сондықтан да олардың нарықтық бағасы да тым жоғары.

Қазақстан аумағы әр түрлі шипалық қасиеті бар дәрілік өсімдіктерге өте бай [5, 6, 7, 8, 9, 10]. Міне біз осы тұрғыдан мал ауруларына экономикалық тұрғыдан тиімді, әрі экологиялық жағынан таза, дайындалу технологиясы күрделі емес дәрілік өсімдіктерді қолдануды мақсат тұттық.

Зерттеу материалдары мен әдістері

Ғылыми – тәжірибелік жұмыстары Алматы облысы Панфилов ауданына қарасты «Қойбағаров» жеке шаруа қожалығында жүргізілді. Тәжірибеге жіті бронхит, бронхопневмония ауруларына шалдыққан алатау тұқымына жататын 30 бас бұзау алынды. Бұзаулар 3 топқа бөлінді: 1-ші тәжірибе, 2-ші тәжірибе және 3-ші тәжірибе топтары. 1-ші тәжірибе тобындағы бұзауларға кәдімгі киікоты дәрілік өсімдігінен дайындалған тұнба 1:10 қатынасында тәулігіне 3 рет 100 см³ мөлшерінде ауыз арқылы ішкізілді; тәулігіне 2 рет цефтриаксон антибиотигі 3 мл³ көлемінде бұлшық етке егілді; тәулігіне 1 рет бұлшық етке тетравит, 2 мл³ көлемінде егілді; 2-ші тәжірибе тобына цефтриаксон антибиотигі мен тетравит, ал 3-ші тәжірибе тобындағы бұзауларға тек цефтриаксон антибиотигі ғана қолданылды.

Зерттелінетін қан келесі кезекпен алынды: дәрі-дәрмектер мен тұнбаны қабылдағанға дейін және қабылданғаннан кейінгі 10, 20, 30 –шы тәуліктерінде. Қанның морфологиялық көрсеткіштерін зерттеу MS4 автоматты гематологиялық анализаторы көмегімен жүргізілді.

Зерттеу нәтижелері және талдау

Зерттеу нәтижелері төмендегі 1-ші кестеде көрсетілген. Алынған зерттеу нәтижелері препараттарды пайдаланғанға дейін екі топтағы бұзаулардың фондық көрсеткіштері шамамен бірдей болатындығын көрсетті. Морфологиялық көрсеткіштердің өзгерістері зерттеу мерзімдерінде байқалады. Тәжірибе тобындағы бұзаулар қанындағы лейкоциттердің концентрациясы (WBS) 10, 20 және 30-шы тәуліктерде бақылау тобындағыларға қарағанда, тиісінше, 9,1; 24,9; 31,3 %-ға дейін, ал лимфоциттердің (LYM) мөлшері бақылау тобына қарағанда, тиісінше, 14,9; 22,9; 33,5 %-ға дейін жоғарылағандығы байқалды. Моноциттердің (MON) мөлшері тәжірибе тобындағы жануарларда бақылау тобына қарағанда, тиісінше, 10,6; 20,6; 44,1%-ға көтерілді. Зерттеудің 10-шы тәулігінде гранулоциттердің концентрациясы тәжірибе тобында бақылау тобымен салыстырғанда 9,7 %-ға, ал 20, 30-шы тәуліктерде 20,6; 27,2 %-ға жоғарылады [P<0.001]. Зерттеу мерзімінің 10, 20, 30-шы тәуліктерінде эритроциттердің концентрациясы тәжірибе тобындағы жануарларда бақылау тобына қарағанда, тиісінше, 12,1; 14,5; 18,5 %-ға көтерілді.

Эритроциттердің орташа көлемі (MCV) тәжірибелік жануарларда бақылау тобына қарағанда көбірек болды.

Гематокрит көлемі де (Hct) тәжірибелік жануарларда бақылау тобына қарағанда жоғары екендігі анықталды. Жоғарыда көрсетілген мерзімдерде гематокрит көлемі тәжірибелік жануарлар тобында бақылау тобына қарағанда, тиісінше, 8,7; 12,1; 13,1 %-ға көтерілді. Гемоглобиннің эритроциттегі орташа концентрациясы (MCHC) тәжірибе

тобындағы бұзауларда бақылау тобына қарағанда көбірек болды және ол 29,30-дан 36,32 g/dl-ге дейін жоғарыласа, ал бақылау тобында 29,48- 31,83 g/dl аралығында ғана болды [$P<0,01$; $P<0,05$]

Зерттеудің 10, 20 және 30-шы тәуліктерінде тромбоциттердің анизоцитозы (RDV) тәжірибе тобындағы жануарларда 15,70-тен 17,74 g/dl-ге дейін жоғарыласа, ал бақылау тобында 15,63-16,39 g/dl аралығында болды [$P<0,05$].

Тромбоциттердің концентрациясы (PLT) зерттеудің барлық мерзімдерінде зерттеу жүргізілген топтарда біршама жоғарылап отырды, дегенмен тәжірибе тобындағы бұзауларда айқын түрде байқалады. Жоғарыда көрсетілген зерттеу жүргізу күндері тәжірибелік топтағы бұзауларда тромбоциттердің деңгейі бақылау тобына қарағанда, тиісінше, 8,1; 13,4 және 18,4%- ға көтерілді. Тромбоциттердің орташа көлемі (MPV) тәжірибелік топтағы бұзауларда 7,70 - 8,98 % аралығында болды [$P<0,05$; $P<0,001$].

Анизацитоз көрсеткіштері (PDW) жоғарыда көрсетілген зерттеу мерзімдеріне сай тәжірибелік топта, тиісінше, 10,9; 14,2 және 16,6 % болды

Алынған қанның морфологиялық көрсеткіштері бақылау тобындағы бұзауларда да біршама көтерілді, бірақта тәжірибе тобымен салыстырғанда жоғарылау деңгейі айтарлықтай төмендеу болатындығы анықталды. Мысалы, лейкоциттер 10,15-тен-11,02%-ға; лимфоциттер 44,08-ден 49,50 % -ға; моноциттер 3,83-тен 4,80%-ға; гранулоциттер 21,64-тен 24,42 %-ға; эритроциттер 7,42–ден 8,38 М/ mm³-ке; гематокрит 25,56-ден 28,16 %-ға; гемоглобин 8,52-ден 9,18g/dl-ге; тромбоциттер 321,6-дан 352,1 fl –ға; анизацитоз көрсеткіштері 8,64-тен 9,72%-ға дейін ғана жоғарылайтындығы анықталды.

Біздің өндірістік–тәжірибе жұмыстарымыз тыныстану жүйесі ауруларымен ауырған 30 бас бұзауға жүргізілді. Қойылған мақсатқа сәйкес аналог принципі негізінде 3 топ құрдық (жасы, салмағы, азықтандырылуы, күтіп-бапталуы бірдей). Тәжірибелік топтарға қолданылған емдік схемалар тәсілдері зерттеу материалдары мен әдістері бөлімінде жан-жақты жазылған.

Зерттеу нәтижелері 2-ші кестеде көрсетілген. Алынған зерттеу нәтижелері 1-ші тәжірибе тобындағы емделген 10 бұзаудың барлығы ауырудан толық жазылғандығы анықталды, аурудың орташа өту ұзақтығы $9,1\pm 1,3$ тәулікті құрады, емдеудің алғашқы 7 тәулік ішінде ауырған 10 бас бұзаудың екеуі; 8-14 тәуліктен кейін бесеуі; 15-20 тәуліктен кейін үшеуі толық жазылды, аурудан айығу көрсеткіші 100 % болды.

2-ші тәжірибе тобындағы 10 бұзаудан 8-і ауырудан жазылғандығы анықталды, аурудың орташа өту ұзақтығы $12,2\pm 1,2$ тәулікті құрады, алғашқы 7 тәулік ішінде бірде-бір бұзау ауырудан айықпады; 8-14 тәулік ішінде 4, ал 15-20 тәулік ішінде 4 бұзау толық жазылды, 2 бұзау өлімге душар болды (20 %), аурудан айығу көрсеткіші 80 % болды. Ал 3-ші тәжірибе тобындағы 10 бұзаудан алтауы ауырудан жазылды (60%), аурудың орташа өту ұзақтығы $14,9\pm 1,0$ тәулікті құрады, 4 бұзау өлімге ұшырады, сақталу көрсеткіші – 60% болды.

Зерттеу күндері	Топтар	Көрсеткіштер													(Pct) Тромбоцитокрит,	(PDW) Анизоцитоз көрсеткіші, %
		(WBC) Лейкоциттер, M/mm^3	(LYM) Лимфоциттер, %	(MON) Моноциттер, %	(GRA) Гранулоциттер, %	(RBC) Эритроциттер, M/mm^3	(MCV) Эритроциттердің орташа көлемі, fl	(Hct) Гематокрит, %	(MCH) Гемоглобиннің эритроциттердегі орташа көрсеткіші, pg, концентрациясы	(MCHC) Гемоглобиннің эритроциттаты орташа концентрациясы, g/dl	(RDW) Тромбоцит анизоцитозының көрсеткіші, g/dl	(Hgb) Гемоглобин, g/dl	(PLT) Тромбоциттер, M/mm^3	(MPV) Тромбоциттердің орташа көлемі, fl		
1	Т	10,13 ^x	44,42 ^x	3,88 ^x	21,40 ^x	7,44 ^x	32,34 ^x	25,64 ^x	10,12 ^x	29,30 ^x	15,70 ^x	8,53 ^x	321,3 ^x	7,70 ^x	0,28	8,60 ^x
	Б	10,15 ^x	45,08 ^x	3,83 ^x	21,64 ^x	7,42	32,76 ^x	25,56	10,09 ^x	29,48	15,63	8,52 ^x	321,6	7,75	0,29	8,64
10	Т	11,05 ^x	51,05	4,29	23,48	8,35 ^{xxx}	34,66	27,88	10,69	31,16 ^x	16,85	9,75 ^{xx}	347,3	8,56 ^{xx}	0,34	9,38 ^{xx}
	Б	10,52	43,58	3,95	22,05	7,88	32,51	26,32	10,14	30,48	16,12	8,84	331,8	7,98	0,30	8,80
20	Т	12,66 ^{xx}	54,61	4,68 ^{xx}	25,82 ^{xx}	8,52	35,33 ^x	28,75 ^{xx}	10,95	34,45 ^{xx}	16,98	9,52	364,3 ^x	8,98	0,36	9,82
	Б	10,85	46,04	4,10	23,91	8,10	33,11	27,52	10,62	31,72	16,35	9,08	341,7	8,18	0,32	9,39
30	Т	13,30	59,32 ^x	5,59 ^{xx}	27,22	8,82 ^{xx}	36,21 ^{xx}	29,01 ^{xx}	12,46 ^{xx}	36,32 ^{xx}	17,74 ^{xx}	10,0 ^{xxx}	397,6 ^x	9,06 ^x	0,37	10,22 ^x
	Б	11,08	46,61	4,80	24,42	8,34	33,62	28,16	11,40	31,83	16,39	9,18	352,1	8,45	0,33	9,72
	Б	11,02	49,50	4,73 ^x	24,21	8,38	34,53	27,52	11,31 ^x	30,38	16,08	8,30 ^x	331,7	8,33	0,31	9,43
Ескерту: Т-тәжірибе тобы; Б-бақылау тобы; [P<0,01; P<0,05; P<0,001]																

Кесте 2- Дәрілік киікөты өсімдігінен дайындалған тұнбаның бұзаулардың тыныстану жүйесі ауруларына қарсы емдік тиімділігі

Көрсеткіштер	Топтар		
	1-ші тәжірибелік тобы	2-ші тәжірибелік тобы	3-ші тәжірибелік тобы
Бұзау саны	10	10	10
Аурудан айықты: бас	10	8	6
%	100	80	60
Аурудың орташа өту мерзімі, тәулік	9,1±1,3	12,2±1,2	14,9±1,0
1-7	2	-	-
8-14	5	4	2
15-20	3	4	4
Өлімге ұшырады, бас	-	2	4
%	-	20	40
Сақталуы, %	100	80	60

Қорытынды

Сонымен зерттеу жүргізу барысында алынған деректер дәрілік киікөты өсімдігінен дайындалған тұнбаның бұзаулардың тыныстану жүйесі ауруларына қарсы емдік тиімділігі анықталды. Дәрілік өсімдіктен дайындалған тұнбаның бұзаулардың тыныстану жүйесі ауруларына қарсы қолданылатын дәрі-дәрмектермен бірге кешенді түрде қолдану қанның морфологиялық көрсеткіштеріне айтарлықтай қуаттандырып әсер ететіндігі тәжірибе жүргізу барысында анықталды. Зерттеу барысында алынған морфологиялық көрсеткіштердің ең жоғарғы деңгейі зерттеу жүргізу мерзімінің 10- және 20-шы тәуліктерінде тіркелді. Қолданылған фитопрепараттың фармакоқуаттандырғыш әсерін оның құрамындағы биологиялық белсенді заттардың әсер етуінен деп негіздеуге болады.

Әдебиеттер

1. Шәріпбаев Н.Ш. Пайдалы өсімдіктерді мал дәрігерлігінде қолдану.-Алматы, «Қайнар» баспасы, 1988.-149 б.
2. Кукенов М.К., Рахимов К.Д. Лекарственные растения Казахстана и их использование. –Алматы, 1996-149 с.
3. Мазнев Н.И. Высокоэффективные лекарственные растения// Большая энциклопедия народной медицины, Москва.- 2013.-605 с.
4. Ошуркова Ю.Л., Фомина Л.Л., Механикова М.В. Влияние кормовой добавки хлореллы на некоторые показатели крови телят// Молочнохозяйственный вестник. Научно-теоретич. журнал, №3, -М.: 2015.-с.47-51.
5. Бирюков И.В. Эффективность применения некоторых лекарственных растений при профилактике болезней органов дыхания у телят// Материалы Межд. научно-практич. конф., Барнаул, 2016.-С. 245-246.
7. Магомедов М.З. Бронхопневмония телят, её патогенез, функциональная морфология и фармакотерапия композиционными пролонгированными препаратами: дисс. доктора вет. наук.- Воронеж, 2007.- 282 с.
8. Яшин Д.А. Патоморфология ассоциированной бронхопневмонии телят в условиях Нижегородской области и иммунокоррекция гидрохлоридом ксимедона: дисс. канд. вет. наук.- Нижний Новгород, 2009.- 142 с.
9. Билялов Е.Е. Бұзау бронхопневмониясының патогенезіндегі морфофункционалдық және иммунологиялық көрсеткіштер: Дис. к.в.н., Алматы, 2007-87б.

10. Якупова Г.М. Эффективность различных методов лечения телят, больных неспецифической бронхопневмонией: дисс. канд. вет. наук.- Казань, 2010.- 125 с.

Молдахметова К.И., Заманбеков Н.А., Тулепова Г.Қ., Кобдикова Н.К., Корабаев Е.М.

**ЛЕЧЕБНАЯ ЭФФЕКТИВНОСТЬ ФИТОПРЕПАРАТА, ИЗГОТОВЛЕННОГО ИЗ
ЛЕКАРСТВЕННОГО РАСТЕНИЯ ДУШИЦЫ ОБЫКНОВЕННОЙ (ORIGANUM
VULGARE) ПРИ БОЛЕЗНЯХ ДЫХАТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЫ ТЕЛЯТ**

Аннотация

В данной работе доказана лечебная эффективность использования настоя, изготовленного из лекарственного растения душицы обыкновенной (*Origanum vulgare*) при заболеваниях органов дыхания телят. Установлено, что комплексное применение фитопрепарата совместно с антибиотиками и витаминными препаратами способствует 100%-ному выздоровлению телят от болезней органов дыхания. Кроме того доказано, что применение фитопрепарата оказывает выраженное стимулирующее действие на морфологические показатели крови телят.

Ключевые слова: фитопрепарат, иммунитет, морфология, антибиотик, лекарственное растение, душица обыкновенная, бронхопневмония.

Moldaxmetova K.I., Zamanbekov N.A., Tulepova G.K., Kobdikova N.K., Korabaev E.M.

**PREGNANT WARRANTY OF DEDICATED GROWTH (ORIGANUM VULGARE)
PREVENTION OF PHYSIOTHERAPY DESTRUCTION SYSTEM DISEASES**

Annotation

In this paper, the therapeutic effectiveness of the use of infusion made from the medicinal herb of *Origanum vulgare* with diseases of the respiratory organs of calves is proved. It is established that the complex application of phytopreparations together with antibiotics and vitamin preparations promotes 100% recovery of calves from respiratory diseases. In addition, it has been proven that the use of phytopreparations has a pronounced stimulating effect on the morphological characteristics of calves' blood.

Key words: phytopreparation, immunity, morphology, antibiotic, medicinal plant, common oregano, bronchopneumonia.

UDC 619:616.995. 1 – 091:636.1

Nurgazy B.O., Amirgaliyeva S.S., Abdullina M.M.

Kazakh National Agrarian University

TISSUE REACTION IN INTESTINAL STRONGILYATOSIS OF HORSES

Annotation

Histological studies of the intestine of horses infected with larvae of alfortia have been established: formation of capsules from connective tissue around cysts of parasites, serous edema of local tissue, vascular hyperemia, proliferation of lymphoid and eosinophilic cells in the intestinal wall.

Keywords: horses, tissue reaction, helminthiasis, alfortiosis.

Introduction